

Akademski kriminal u kontekstu kriminala bijelog ovratnika

Đeraj, Andrej

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:894465>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

PRAVNI FAKULTET

STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Andrej Đeraj

AKADEMSKI KRIMINAL U KONTEKSTU KRIMINALA BIJELOG
OVRATNIKA

Završni rad

Mentorica: prof. dr. sc. Anna-Maria Getoš Kalac

Zagreb, 2023.

AKADEMSKI KRIMINAL U KONTEKSTU KRIMINALA BIJELIH OVRATNIKA

Sažetak: Kriminal bijelih ovratnika predstavlja velik izazov današnjem kaznenopravnom sustavu. Oblici ponašanja koji spadaju pod ovu vrstu kriminala su raznoliki, no različite tipologije pod njega ubrajaju korupciju, prijevare u gospodarskom poslovanju, prijevare osiguranja. Svi oblici kriminala bijelih ovratnika su prisutni i u Hrvatskoj, a njegovo sankcioniranje ostaje upitno. Posebnu skupinu kriminala bijelih ovratnika čini akademski kriminal. Cilj ovog rada je predstaviti pojam i teorijska objašnjenja kriminala bijelog ovratnika s uvidom u stanje u Hrvatskoj, kao i poseban osvrt na koncepte akademskog kriminala i nepoštenja u teoriji te praksi Republike Hrvatske.

Ključne riječi: kriminal bijelih ovratnika, akademski kriminal, akademsko nepoštenje

Summary: White collar crime is presented as a considerable challenge in today's criminal justice system. Forms of crime which belong in this type of criminal activities are diverse but different typologies consider corruption, fraud in business operations, and insurance fraud to be its components. All forms of white collar crime are present in Croatia, while its sanctioning remains doubtful. A special category of white collar crime is also academic crime. The goal of this paper is to present the definition and theoretical background of white collar crime with an insight in Croatia's situation, as is the special review on concepts of academic crime and dishonesty in theory and practice in the Republic of Croatia.

Key words: white collar crime, academic crime, academic dishonesty

Ja, Andrej Đeraj, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Andrej Đeraj

Datum: 27.9.2023.

Sadržaj

1. UVOD.....	5
2. KRIMINAL BIJELIH OVRATNIKA.....	7
2.1. Fenomenologija.....	8
2.2. Etiologija.....	9
3. AKADEMSKI KRIMINAL	12
3.1. Osnovni koncept i terminologija	12
3.1.1. Akademsko nepoštenje.....	12
3.1.2. Akademski kriminal	13
3.2. Pojavni oblici akademskog kriminala i akademskog nepoštenja	15
3.2.1. Plagiranje.....	16
3.2.2. Varanje na ispitima	16
3.2.3. Narušeni akademski standardi	17
3.2.4. Prodaja i kupovina ispita	20
3.2.5. Neakreditirani i „lažni studiji“	22
3.2.6. Prodaja diploma	22
4. SUZBIJANJE AKADEMSKOG KRIMINALA I NEPOŠTENJA	25
4.1. Interni mehanizmi	25
4.2. Kaznenopravna rješenja	26
5. ZAKLJUČAK	28
6. LITERATURA.....	30

1. UVOD

Kriminal označava radnju koja krši zakone određenog društva. Najčešće se odnosi na kršenje normi propisanih kaznenim zakonima, premda je kršenje normi moguće i prema drugim zakonima. Kriminal proučava više znanosti od kojih se izdvajaju kriminologija, pravo i sociologija. Svaka od njih stavlja fokus na različite aspekte kriminala. Pravo je fokusirano na samo kažnjivo ponašanje. Sociologija kriminala uz sama kažnjiva ponašanja, naglasak stavlja i na počinitelja te širi društveni kontekst. Kriminologija je treća znanost koja proučava kriminal bijelih ovratnika. Edwin Sutherland kriminologiju definira kao „*znanost stvaranja zakona, kršenja zakona te odgovora društva na isto.*“¹ *Kriminologija se bavi oblicima (fenomenologijom) te uzrocima kažnjiva ponašanja (etiologijom).*² Prve asocijacije na pojam kriminala bijelih ovratnika su prijevare u gospodarskom poslovanju, porezne prijevare, pogodovanje prilikom javnih natječaja i zapošljavanje.

Kriminal u akademskoj zajednici, vezan uz samu djelatnost zajednice, ne predstavlja prvotnu misao o kriminalu bijelih ovratnika. On nije na samoj površini šireg pojma kriminala bijelih ovratnika te se postavlja pitanje predstavlja li on takav oblik kriminala? Ako da, koje su njegove odrednice i po čemu predstavlja posebnu podskupinu kriminala bijelih ovratnika? Akademski kriminal je gotovo pa neistražen, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj. Ipak, iako je neistražen, on je prisutan i aktualan. U trenutku pisanja ovog rada dio fokusa dnevnopolitičkih tema predstavljaju upravo akademska zajednica. Kao recentne primjere na ovom mjestu uvodno valja ukazati na svega nekolicinu brojnih medijski eksponiranih slučajeva naslovnih znanstveno-nastavnih izbora čak dvoje ministara u Vladi Republike Hrvatske ili (također medijski popraćen) početak služenja zatvorske kazne bivšeg dekana Pravnog fakulteta u Splitu zbog financijskih malverzacija te jednog osječkog profesora zbog „prodaje ispita“. Time se tematika akademskog kriminala jasno pozicionira kao kriminološki predmet izučavanja, dok je ključno pitanje razgraničenje kriminalnih od nedopuštenih/neetičkih ponašanja u akademskom sektoru. Dodatno pitanje koje je potrebno postaviti jest odgovor akademske zajednice i pravnog sustava na ovaj

¹ Vito, Maahs (2015), str. 4

² Derenčinović, Getoš (2008), str. 3

problem. Postoje li učinkoviti mehanizmi borbe s ovim tipom kriminala i kako se procesuiraju ovakvi slučajevi?

Akademski kriminal uz sebe veže i pojam akademskog nepoštenja. Taj pojam predstavlja ponašanja koja krše pravila akademske zajednice, ali koja sama po sebi ne moraju biti podložna kaznenom progon. Površinski gledano, ovaj pojam ne bi kriminološki bio relevantan jer se ne krše uvijek i zakoni, no gledajući aktualne primjere te primjere navedene u ovom radu nameće se pitanje bi li se određeni oblici akademskog nepoštenja u drugim djelatnostima procesuirali kazneno, odnosno prekršajno? Posljedično, nameće se dodatno pitanje mogu li se i neetična postupanja smatrati kriminalom, odnosno koji se standardi i kriteriji imaju primjenjivati za akademsku zajednicu? Ovaj rad će pokušati odgovoriti na pitanja vezana uz akademski kriminal te dati sud o njegovoj ulozi u kaznenopravnom sustavu te širem društvenom kontekstu. S tim ciljem u prvom dijelu rada se određuju koncept i pojam kriminala bijelih ovratnika. U drugom dijelu rada se obrađuju pojmovi akademskog kriminala i nepoštenja. U sklopu ovog dijela se obrađuju i pojavni oblici akademskog kriminala i nepoštenja s relevantnim primjerima.. Posebnu pozornost u četvrtom dijelu rada posvećujemo pitanju optimalnih internih i eksternih mehanizama kojima se može suzbiti akademski kriminal. Zaključno će se iznijeti kratak pregled zaključaka ovog rada te dati odgovor na uvodna pitanja.

2. KRIMINAL BIJELIH OVRATNIKA

Kriminal bijelih ovratnika označava „*nezakonita ili neetička djela pojedinaca ili organizacija koja narušavaju povjerenu odgovornost ili javno povjerenje, obično u sklopu legitimne profesionalne aktivnosti, izvršena od strane osoba visokog ili respektabilnog društvenog statusa, a u svrhu osobne ili organizacijske dobiti.*“³

Ovakva definicija je prilično opširna, ali obuhvaća bitne odrednice: zločin je vezan uz profesionalni status pojedinca te je pojedinac osoba dobrog društvenog statusa. Pojam „kriminal bijelih ovratnika“ je prvi upotrijebio američki sociolog Edwin Sutherland te ga je definirao „*kao zločin počinjen od strane društveno priznate osobe i visokog društvenog statusa u svojem području rada.*“⁴ Kod ove vrste kriminala naglasak se uvelike stavlja na počinitelja. Uz ovaj postoji i pristup koji se bazira na samom zločinu. Herbert Edelhertz, američki odvjetnik, je najpoznatiji predstavnik ovog pristupa te kriminal bijelih ovratnika definira kao „*nedozvoljeno djelo ili slijed nedozvoljenih djela počinjenih nefizičkim putem te sakrivanjem ili prijevarom kako bi se stekao novac ili vlasništvo, kako bi se izbjeglo plaćanje, gubitak novca ili vlasništva ili kako bi se stekla osobna moć(prednost).*“⁵ Iz oba pristupa vidljivo je kako se radi o nekontaktnim zločinima koji imaju vezu s poslovnim svijetom. Kriminal bijelih ovratnika ima tri bitne karakteristike:

„(1) *Prijestupnik ima legitiman (omogućen) pristup meti ili žrtvi zločina na temelju radnog okruženja(prirode radnog mjesta)* (2) *prijestupnik je fizički odvojen od žrtve* (3) *prijestupnikova djela prividno su legalna(zakonski dozvoljena).*“⁶. Primjerice, u slučaju nezakonitog dogovaranja cijena, općoj javnosti nije poznato što je dozvoljeno, što nije dozvoljeno u poslovanju te se stječe dojam kako su velike kompanije u mogućnosti donositi određene odluke u potpunosti zakonito (prividna zakonitost). Zločin se odvija u okviru poslovanja (pristup žrtvi zločina na temelju radnog okruženja) te je počinitelj odvojen od žrtve fizički s obzirom na prirodu posla. Ovaj problem je posebno izražen kada se govori o složenim poslovnim operacijama ili pak

³ Helkamp i dr. (1996) prema Ball (2006), str. 20

⁴ Benson (2009), str. 549

⁵ Benson (2009), str. 550

⁶ Benson (2009), str. 550

kad se radi o uobičajenim radnjama koje se kontinuirano događaju te ne postoji sumnja o mogućim nezakonitim radnjama.

Dodatan problem s definiranjem kriminala bijelih ovratnika predstavlja opseg ponašanja koja obuhvaća. Budući da ne postoji točna zakonska definicija niti jedinstvena tipologija, niz kaznenih djela je u „sivoj zoni“ te nije jasno predstavljaju li ta djela kriminal bijelih ovratnika.

2.1. Fenomenologija

Postoji nekoliko tipologija kriminala bijelog ovratnika. Primjerice, Benson izdvaja pet područja kriminala: *povreda jamstva, prijevare potrošača, prijevare zdravstvenog sustava i zločini protiv prirode*.⁷ Prijevare u zdravstvenom sustavu neće biti značajne za primjerice Hrvatsku zbog različitog sustava osiguranja te nepostojanja Medicaid-a ili drugog programa osiguranja koje financira država, a koje služi kao osnova za kaznena djela iz sfere bijelih ovratnika u SAD-u. Hrvatski Kazneni zakon čak posvećuje jedno poglavlje kaznenim djelima protiv gospodarstva (koja su prema svim podjelama i definicijama kriminal bijelih ovratnika). Također, poprilično je sigurno kako se kriminalu bijelih ovratnika može pridodati i glava Kaznenih djela protiv službene dužnosti, ali i veći broj pojedinačnih kaznenih djela iz drugih glava Zakona⁸. U konačnici, kriminal bijelih ovratnika je širok pojam obrađen u nizu različitih znanstvenih disciplina koja, iz kuta svoje znanosti, uzimaju u obzir i drugačija ponašanja. Dodatno, kriminal bijelih ovratnika je podložan i širem društvenom okruženju što je upravo vidljivo na primjeru Medicaid-a te Hrvatske. Opasnosti ovih vrsta kaznenih djela leže u ozbiljnim financijskim implikacijama te percepciji legitimnosti takvih radnji. Financijska strana pogađa i državu, koja neizravno gubi prihode kroz primjerice neplaćanje poreza ili plaćanja kod nižih naknada. Problem s otkrivanjem kriminala bijelih ovratnika je iznimno velik. Naime, u primjeru korupcije niti jedna strana nema interes prijaviti drugu stranu. Obje strane su zapravo u „dobiti“. Ovaj koncept je u kriminologiji poznat kao tamna brojka kriminala. Tamna brojka

⁷ Benson (2009), str. 552-553

⁸ Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22

kriminala obuhvaća „*sva ona kažnjiva ponašanja koja su se ostvarila, no nisu registrirana od strane mjerodavnih državnih tijela*“.⁹

Određene vrste kaznenih djela imaju iznimno veliku tamnu brojku, a jedno od njih je davanje mita koje se najčešće ne prijavljuje.¹⁰

Kriminal bijelih ovratnika predstavlja različite oblike djelovanja, prisutan je u mnogim sferama društva, a često ostaje i neotkriven. Zanimljivo je vidjeti kako podjele kriminala bijelih ovratnika ne uključuju akademski kriminal te su fokusirane na različite financijske malverzacije te gospodarsko poslovanje. Iz primjera koji slijede u nastavku rada može se vidjeti kako i akademski kriminal spada pod kriminal bijelih ovratnika te kako zbog svojih specifičnosti zaslužuje mjesto u tipologijama.

2.2. Etiologija

Kako je već spomenuto, termin kriminala bijelih ovratnika je prvi spomenuo Edwin Sutherland te postoje dva pristupa prilikom definiranja istog, onaj usmjeren na počinitelja te onaj usmjeren na samo nezakonito postupanje. Prva teorija koja objašnjava kriminal bijelih ovratnika je teorija zastrašivanja koja *počiva na tri komponente: težini, sigurnosti i brzini kazne*.¹¹ *S druge strane, osnova zastrašivanje je prevencija kriminala kroz strah od kazne*.¹² Dakle, osnova je prevencija zločina kroz stroge kazne te brzu i sigurnu osudu u pravnom sustavu. Ova teorija je značajna upravo za bijele ovratnike jer su oni *“češće kažnjeni novčano i radom za društveno dobro, a ne zatvorskim kaznama*“.¹³ S obzirom da materijalna korist od kriminala bijelog ovratnika (primjerice, davanje mita za pogodovanje na javnom natječaju) može biti puno veća od percipirane sankcije, pojedinci se odlučuju na ista ponašanja. Druga teorija je teorija opće napetosti. *„Robert Agnew definira napetost kao događanja ili stanja nepoželjne za pojedinca. Također, govori o tri tipa napetosti: nemogućnosti ostvarenja ciljeva, nepodnošljivi ili negativni podražaji te gubitak pozitivno*

⁹ Getoš Kalac, Pribisalić (2020), str. 639

¹⁰ Getoš Kalac, Pribisalić (2020), str. 652

¹¹ Carter (2009)

¹² Elgendashvili (2018), str. 149

¹³ Fredericks, McComas, Weatherby (2016), str. 10

vrednovanih podražaja.“¹⁴ U središtu ove teorije su osjećaji, točnije negativni podražaji i negativno vrednovani osjećaji pojedinca. Agnew smatra „da napetost uzrokuje razlika između nečije želje za ostvarenjem cilja i mogućnosti da se ista ostvari“. ¹⁵ Govoreći za kriminal bijelih ovratnika, nemogućnost ostvarenja ciljeva je čest oblik napetosti. „Wheeler (1992) je ispitao odnos između "opće teorije napetosti" (eng. General strain theory) i počinitelja kriminala bijelih ovratnika i utvrdio da različite vrste počinitelja imaju različite motive, a oni jesu: financijske brige, "strah od pada" i „gubitka statusa.“¹⁶

Sljedeća teorija, teorija socijalnog konflikta, „govori o sukobu klasa koji stvara zločine u svim društvima te kako pojedinci u poziciji moći kreiraju zakone koji štite njihova prava i interese.“¹⁷ Socijalni konflikt se dijelom bazira na učenjima Marxa iz čijih učenja izlazi i marksistička kriminologija („koja smatra kompetitivnu prirodu kapitalističkog sustava glavnim uzrokom financijski motiviranog kriminala“)¹⁸. Kriminal bijelih ovratnika objašnjen kroz ovu teoriju počiva na ideji da je zakonodavstvo pristrano i uređeno kako bi šttilo pripadnike vladajuće klase.¹⁹ Samim time se otvara prostor pripadnicima više klase za počinjenjem zločina. „Također, kad su utjecajni pojedinci podvrgnuti kaznenom postupku imaju odnose s ljudima iz drugih profesija, uživaju povjerenje pojedinaca iz utjecajnih mreža što ih štiti u stvaranju slike kao kriminalaca.“²⁰

Teorija etiketiranja naglasak stavlja na društvenu reakciju na devijantnost. Ona „pretpostavlja da, iako, devijantno ponašanje može proizaći iz različitih uzroka i uvjeta, jednom kad su pojedinci etiketirani devijantnima, često se suočavaju s novim problemima koji proizlaze iz reakcije sebe ili drugih na negativan stereotip (stigm) povezanu s devijantnim ponašanjem.“²¹ Problem s devijantnošću nije u samom ponašanju, već reakciji društva koja osobu koja počinu neko kazneno djelo smatra

¹⁴ Brezina (27.2.2017)

¹⁵ Carey (2016), str. 3

¹⁶ Wheeler (1992) prema Đuroković (2017), str. 3

¹⁷ Bystrova, Gottschalk (2015), str. 2

¹⁸ Siegel (2011) prema Bystrova, Gottschalk (2015), str. 3

¹⁹ Bystrova, Gottschalk (2015), str. 2

²⁰ Bystrova, Gottschalk (2015), str. 2

²¹ Becker, 1963; Lemert, 1967 prema Bernburg (2009), str. 187

kriminalcem, često izolira i gotovo da određuje životni put te osobe kao prijestupnika. Takav rasplet situacije je čest u slučaju „klasičnih“ kriminalaca poput lopova, provalnika ili nasilnika, međutim kad je riječ o uglednim osobama koje čine, primjerice, kaznena djela iz sfere gospodarskog kriminala reakcija društva se mijenja. Veza teorije etiketiranja i kriminala bijelog ovratnika nije ništa drugačija. Američki autori Fredericks, McComas i Weatherby *navode kako se kriminalci bijelog ovratnika obično smatraju višom klasom te neopasnima za društvo. Zbog toga su ljudi ranjivi prema ovom kriminalu i često podcjenjuju kriminal bijelih ovratnika.*²² Izostanak iste reakcije kao na druge vrste kriminala može potaknuti pojedince da nastave s istim obrascima ponašanja zbog izostanka osjećaja činjenja nečega lošeg, a također služi kao primjer čitavom društvu kako se takvo ponašanje tolerira i kako utaje poreza nisu toliko „ozbiljne“ kao pljačke.

S obzirom na specifičnost kriminala bijelih ovratnika, različite teorije stavljaju naglasak na različite aspekte. Primjerice, teorija socijalnog konflikta uzroke vidi u širem društvenom kontekstu te nepravednoj raspodjeli moći koja, u konačnici, štite pojedince višeg socijalnog statusa. Teorija etiketiranja govori o reakciji društva na određena ponašanja. Teorija opće napetosti i teorija zastrašivanja žele objasniti kriminal bijelih ovratnika i kroz individualne karakteristike počinitelja. Osobno smatram kako su sve teorije relevantne i bitne za kriminal bijelih ovratnika. Neupitno je kako su počinitelji ovih kaznenih djela utjecajnije osobe te bi bilo neodgovorno reći kako sva odgovornost leži na njihovoj želji da ostvare određene ciljeve, dio leži i na pravnom sustavu koji je postavljen u korist utjecajnih osoba. S druge strane, nemaju svi počinitelji toliko utjecaj na zakonodavstvo te su njihova ponašanja više bazirana na osobnim potrebama.

²² Fredericks, McComas, Weatherby (2016), str. 7

3. AKADEMSKI KRIMINAL

3.1. Osnovni koncept i terminologija

3.1.1. Akademsko nepoštenje

Kibler definira termin „kao oblike varanja ili plagiranja koji uključuju davanje ili primanje neovlaštene pomoći u akademskoj provjeri ili dobivanje zasluge za rad koji nije njihov.“²³ Faria piše o različitim definicijama neprimjerenog ponašanja u istraživanjima. Tako spominje definiciju Nacionalne naklade za znanost: „izmišljotina, falsificiranje ili plagijat u predlaganju, izvedbi ili pregledavanje istraživanja ili u izvješćivanju o rezultatima istraživanja. Izrada sredstava izrada rezultata i njihovo bilježenje ili izvješćivanje. Falsificiranje znači manipuliranje istraživačkim materijalima, opremom ili procesima ili mijenjanje ili izostavljanje podataka ili rezultata tako da proces istraživanja nije točno predstavljen u zapisniku istraživanja. Plagijat znači prisvajanje ideje, procesa, rezultata ili riječi druge osobe bez davanja odgovarajuće zasluge.“²⁴ Takva definicija je uska te ostavlja niz neetičnih ponašanja izvan sfere neprimjerenog ponašanja. Naglasak je usko na plagiranje i falsificiranje podataka. S druge strane, Thompson daje širu definiciju: „nepoštvanje institucionalnog autoriteta; proizvoljnost; pokroviteljstvo; nepotizam; favoriziranje; korupcija; partizanstvo; sukobi interesa; zaobilaženje uspostavljenih institucionalnih načela, politika, procedura i prakse; nepoštvanje istine i slobodnog istraživačkog duha; zlostavljanje akademskih sloboda; ponašanje koje nije u skladu s formalnom i neformalnom misijom i ciljevima sveučilišta; baziranje ključnog osoblja ili srodnih odluka o čimbenicima izvan glavne zasluge; ili obavljanje druge nedozvoljene ili zabranjene institucionalne djelatnosti.“²⁵

Ovakva definicija uključuje različite oblike neetičnosti koji nisu vezani uz samo pisanje rada, već primjerice i korupciju, nepotizam ili favoriziranje. Takvim ponašanjem se manipulira pojedincima koje primjerice ocjenjuju rad te se narušava njihova objektivnost.

Naglasak akademskog nepoštenja jest nepridržavanje etičnosti u akademskoj zajednici te kao termin može biti puno širi od ovoga. Primjeri toga su napredovanja političkih

²³ Ercegovac, Richardson Jr.(2004), str. 304

²⁴ Faria (2018), str. 43

²⁵ Faria (2018), str. 44

dužnosnika koji su članovi akademske zajednice ili „izlaženje u susret“ pojedinim studentima po pitanju radova. Jednostavno rečeno, svaki oblik nepridržavanja etičkih načela bi bio oblik akademskog nepoštenja, dok dio težih oblika nepridržavanja načela spada u akademski kriminal. U tom smislu se odnos pojma akademskog kriminala i akademskog nepoštenja izvrsno može usporediti s odnosom pojmova kriminala i općenito te devijantnih ponašanja. Svako kriminalno ponašanje je devijantno, no ne mora svako devijantno ponašanje biti kriminalno.²⁶ Iako smo time odredili odnos obiju pojmova, ostaje otvoreno gdje točno akademsko nepoštenje/devijantnost prestaje, a akademski kriminal počinje. Potrebno je naglasiti kako je sam pojam akademskog nepoštenja problematičan. Termin akademskog nepoštenja uključuje i ponašanja koja bi u drugim sferama ljudskog djelovanja smatrana kriminalom. Primjerice, ukoliko autor nekog rada utječe na povjerenstvo ili urednika određenog časopisa svojim položajem i utjecajem koji pozitivno ocjenjuju njegov rad, neupitno je da se radi o kaznenom djelu, a ne o akademskom nepoštenju. Kad bi došlo do sumnje za pojavu zlouporabe položaja i ovlasti, vjerojatan događaj bi bio pokretanje istrage od strane nadležnih institucija. Međutim kako će biti prikazano u primjerima u radu, to nije uvijek slučaj. Naglasak čitave akademske zajednice je upravo na ovom konceptu, čak i terminologija akademskog nepoštenja često uključuje ponašanja koja bi trebala spadati pod termin akademskog kriminala čime se umanjuje ozbiljnost ovakvih ponašanja. Za potrebe predmetnoga rada akademsko nepoštenje se definira kao svi oblici varanja na ispitima, plagiranje u pisanim radovima te radnje koje narušavaju standarde akademske zajednice, a nisu podvrgnute kaznenom progonu.

3.1.2. Akademski kriminal

Posebnu skupinu kriminala bijelog ovratnika predstavlja akademski kriminal. Jedinствене definicije ove vrste kriminala gotovo da nema. Iz aspekta kaznenog zakonodavstva moguće je govoriti o kaznenim djelima poput davanja i primanja mita (što ujedno predstavlja i najčešće percipirani oblik akademskog kriminala, popularno zvano „kupovanje ispita“), zlouporabi položaja i ovlasti i prijevari. Radovi na ovu temu su dostupni i u Hrvatskoj te tako profesori Heršak i Njavro pišu o čak 22 djela korupcije u sferi obrazovanja, a neka od kojih uključuju: „*nezakonite isplate za upis u*

²⁶ Derenčinović, Getoš (2008), str. 25

*školu, podmićivanje profesora i državnih službenika za dobre ili za prolazne ocjene na ispitima, izdavanje ispitnih ocjena tek nakon novčanih isplata, utjecaj mita ili seksualnih usluga prilikom novačenja i postavljanja profesora te prodavanje ispita unaprijed.*²⁷

Akademski kriminal za potrebe predmetnog rada moguće je definirati kao teže oblike akademskog nepoštenja koji uključuju počinjenje kaznenog djela. Ovakva definicija je rezultat osnovne postavke kako se neupitno radi o počinjenju različitih kaznenih djela nastalih u obavljanju poslova unutar akademske zajednice.

Pitanje koje je potrebno istaknuti je ono o pogibeljnosti akademskog kriminala. Je li i zašto je ova vrsta kriminala problematična te kome šteti? Odgovor na to leži u jednostavnoj rečenici: „*Problem akademskog kriminala/korupcije/nepoštenja vidljiv je ako učenici neetičke prakse naučene u akademskom krugu počnu gledati kao normativne i u poslovnom svijetu*“.²⁸ Drugim riječima, osim što akademski kriminal kao pojavni oblik kažnjivog ponašanja sam po sebi predstavlja kriminalnu, pa samim time i štetnu te pogibeljnu manifestaciju ljudskog ponašanja, zbog važnosti i položaja akademskog sektora u društvu te njegove obrazovno-odgojne funkcije, njegova je društvena štetnost znatno šira od pojedinog kažnjivog čina.

Mark Davis razlikuje dvije vrste kršenja normi: *mala prohibita* i *mala in se*: „*Djela mala prohibita su oni prijestupi koji se smatraju kriminalnim samo zbog toga jer su zabranjeni zakonom. Nisu jednostrano smatrani pogrešnima. Primjeri prijestupa mala prohibita uključuju prekršaje javnog reda i mira poput kockanja, prostitucije i skitnje.*“ „*Prijestupi mala in se, u kontrastu, su ona ponašanja za koje postoji puno šira osuda. Primjeri uključuju ubojstvo, silovanje, incest.*“²⁹ Ovu podjelu nalazimo u kontekstu kriminala bijelih ovratnika, a posebice u slučaju akademskog kriminala i nepoštenja. Naime, „*nekaznene povrede profesionalnih etičkih standarda bi se kategorizirale kao prijestupi mala prohibita. Većina, ako ne i sva etička kršenja nisu*

²⁷ Heršak, Njavro (2008), str. 92-93

²⁸ Mangan (2006) prema Eastman, Iyer, Reisenwitz (2008), str. 7

²⁹ Davis (2019), str. 36

*u naravi pogrešna, ali su propisani samo medicinskim etičkim standardima.“
Definirajući ih kao takve signalizira da dok oni jesu važni, a njihovo kršenje
potencijalno nosi profesionalne posljedice, smatraju se manje ozbiljnima nego zločini
poput seksualnog i fizičkog napada.“³⁰*

Djela akademskog kriminala su percipirana kao djela mala prohibita i osuda društva je manja nego li za primjerice kaznena djela krađe ili teške krađe.

3.2. Pojavni oblici akademskog kriminala i akademskog nepoštenja

Neistraženost teme je vidljiva i u tipologiji akademskog kriminala i nepoštenja. Velik dio radova na ovu temu se bavi samo akademskim nepoštenjem te uključuje različite oblike plagiranja i varanja. Takve podjele ne bi uključivale niz ponašanja koji je posebice relevantan za Hrvatsku, primjerice prodaju ispita ili lažne diplome. Dodatan problem predstavlja ne razlikovanje akademskog kriminala od akademskog nepoštenja, odnosno izbjegavanje govorenja o kriminalu u akademskoj zajednici. U nedostatku relevantne literature koja bi obuhvaćala i akademski kriminal i akademsko nepoštenje, pronašao sam dva članka iz zbornika „CIHE Perspectives No.4“. Prvi članak³¹ govori o plagiranju koja predstavlja prvi oblik akademskog nepoštenja. Drugi oblik akademskog nepoštenja, varanje na ispitima se ne spominje u članku te njega kao pojavni oblik samostalno dodajem s obzirom na njegovo spominjanje u poglavlju 3.1.2. Drugi članak³² se bavi pitanjem korupcije u akademskoj zajednici te iz njega izdvajam jedno područje akademskog nepoštenja, narušeni akademski standardi kroz te tri područja akademskog kriminala: prodaja i kupovina ispita, neakreditirani i “lažni studiji” te prodaja diploma.

³⁰ Davis (2019), str. 36

³¹ Denisova-Schmidt (2016), str. 22

³² Mohamedbhai (2015), str. 26

3.2.1. Plagiranje

Autorica navodi kako „*plagiranje može uzet različite oblike- kopiranje teksta bez navođenja njegova izvora, „recikliranje ili samo-plagiranje (prezentiranje istog rada više puta kao originalni rad), kupovinu rada od agencija ili drugog autora te predaju istog kao vlastiti rad.*“³³

Hrvatska je svjesna tog problema te je u 2022. Agencija za visoko obrazovanje održala konferenciju naziva „*Koliko nas brine akademsko (ne)poštenje studenata?*“ na kojoj su predstavljene i određeni podaci o ovome u Hrvatskoj. *Studenti u Hrvatskoj u prosjeku više varaju na ispitima te se češće bave plagijarizmom u odnosu na svjetski prosjek. Iz brojki od preko 80% u oba područja vidljivo je kako problem postoji te kako su varanje na ispitima i plagiranje pravilo, a ne iznimka.*³⁴ Prema rezultatima istraživanja, koja su predstavljena i na konferenciji, *više od polovica studenata je jednom ili više puta plagiralo nečije rečenice, a čitave stranice desetak posto.*³⁵

Dakle, sudeći prema podacima, problema s akademskim nepoštenjem ima i Hrvatska te oni nisu zanemarivi. Tema plagiranja je najčešći fokus istraživanja u području akademskog kriminala te je ovakva konferencija pozitivan primjer, posebice dolazeći od strane Agencije za znanost i visoko obrazovanje.

3.2.2. Varanje na ispitima

U pogledu varanja na ispitima, podaci za Hrvatsku nisu najbolji. Prema rezultatima jednog istraživanja tri četvrtine hrvatskih studenata vara na ispitima.³⁶

Napretkom informatičke tehnologije razvijaju se i mogućnosti varanja na ispitima. To je posebice bilo izraženo za vrijeme pandemije Covida-19 i online nastave. Na ovu temu je napisan i jedan diplomski rad. Na uzorku od 203 učenika gimnazije, rezultati prosječnu vrijednost od 3,57 za učestalost varanja na online ispitima.³⁷³⁸

³³ Denisova-Schmidt (2016), str. 22

³⁴ Agencija za znanost i visoko obrazovanje (2022)

³⁵ Majstorović (2016), str. 146-148

³⁶ Kiralj (2020), str 167

³⁷ Sudionici su odgovarali na pitanja na skali od 5 stupnjeva, pri čemu 1 označava „Gotovo nikad“, a 5 označava „Gotovo uvijek“. Primjer čestice na skali varanja na online pisanim ispitima je: „Koliko si često tijekom online pisanog ispita pretraživao/la internet kako bi našao/la odgovore na pitanja?

³⁸ Bosnar (2023), str. 10,14

3.2.3. Narušeni akademski standardi

Područje narušenih akademskim standarda je rubno područje u podjeli. Naime, u ovim primjerima nije naizgled jasno jesu li određena ponašanja zapravo kažnjiva i bili se tretirati kriminalna, a ne samo “nepoštena” ponašanja. S obzirom da akteri ovih priča posljedice imaju samo u okviru akademske zajednice, odlučio sam se uvrstiti narušene akademske standarde kao oblik akademskog nepoštenja.

Tijekom izrade ovog rada dogodio se zanimljiv primjer akademskog nepoštenja. Naime, u medije je dospjela informacija kako je ministar obrane Republike Hrvatske podnio kandidaturu za izbor u zvanje izvanrednog profesora na Ekonomskom fakultetu u Osijeku. Ministar Mario Banožić je trenutno docent na Veleučilištu „Lavoslav Ružička“ u Vukovaru. Nakon pokušaja njegovog napredovanja izlazi i rad s kojim je pokušao napredovati u zvanju, Priručnik za kolegij E-marketing. Problem s priručnikom je bila kvaliteta. Većina podataka je bila zastarjela i nerelevantna već 2020. godine kada je isti izašao. Priča se odvijala oko rada upitne kvalitete i njegove relevantnosti te se postavljalo pitanje hoće li ministar ispuniti kriterije za zvanje. Dodatni problem je predstavljalo plagiranje dijelova rada, a činjenica kako su u povjerenstvu za spomenuti rad sjedili i njegovi stranački kolege uvelike ispod njegova položaja u hijerarhiji je samo dodatak u već sumnjivoj priči.³⁹ „Nakon pritiska javnosti, ministar docent je povukao kandidaturu.“⁴⁰ Portal Index.hr „navodi da se prema rezultatima PlagScana kako se 44% rada podudara s drugim radovima.“⁴¹ I ne zanemarivo za kraj, rad je pisan u obliku natuknica koje podsjećaju na PowerPoint prezentaciju. Konačan epilog je odustajanje od kandidature. Takav postupak ministra je opravdan i u konačnici je priznao grešku, međutim etičnost prvotnog postupka je iznimno upitna te je pitanje koliko je ovakvih slučajeva.

Ekonomski fakultet u Osijeku se ogradio od ovog slučaja govoreći kako odgovornost nije na njima, ali i „da će nastaviti detaljno pratiti i vrednovati kvalitetu procesa na fakultetu te da neće ‘dozvoliti da rad, trud i profesionalna postignuća studenata, alumnijska i zaposlenika budu dovedena u pitanje’.“⁴² Još jedan problem predstavlja

³⁹ Index.hr (1.8.2023)

⁴⁰ N1.info (1.8.2023)

⁴¹ Čelebija (1.8.2023)

⁴² Gelenčir (5.8.2023)

ustanova gdje se dogodio ovaj slučaj, a to je Ekonomski fakultet u Osijeku. Naime, ministar Banožić je svoj doktorat stekao na EFOS-u na studiju Managmenta, kao i njegov stranački kolega, bivši HDZ-ov kandidat za gradonačelnika Splita, Vice Mihanović. 2021. godine portal Index.hr objavljuje članak u kojemu navodi niz primjera plagiranja u radu. Nakon nekoliko vremena i niza kritika i obrane obiju strana, fakultet donosi odluku kako doktorat sadrži nedostatke, nelogičnosti i nesuvisle rečenice te kako se isti ne treba oduzeti, već ispraviti⁴³, ali i utvrditi odgovornost povjerenstva koje je dopustilo obranu ovakvog rada ⁴⁴

Konačan rasplet je tragikomičan *jer je studij u konačnici stavljen u mirovanje*.⁴⁵ Dakle, na jednom hrvatskom sveučilištu je čitav poslijediplomski doktorski studij stavljen u mirovanje radi problema akademskog nepoštenja, a dva najistaknutija diplomanta toga studija su ministar obrane Republike Hrvatske i visokorangirani član vladajuće političke stranke u državi. Praksa dorade već obranjenih radova ne postoji te ovaj slučaj predstavlja velik presedan u akademskoj zajednici. U izvršnoj grani vlasti pod upitnikom je još jedan doktorat, i to samog ministra znanosti i obrazovanja, Radovana Fuchsa. Spomenuti ministar je svoj doktorat stekao u Švedskoj, a prema navodima Nacionala „*sadržaj njegova doktorata u Hrvatskoj se ne može pronaći. Više akademskih izvora..., upozorilo je Nacional na to da je Radovan Fuchs u drugoj polovici osamdesetih godina prošlog stoljeća imao ozbiljnih problema s nostrifikacijom svog doktorata, odnosno, da mu je krajem osamdesetih godina bila uskraćena nostrifikacija tog njegova švedskog doktorata na Veterinarskom fakultetu u Zagrebu*“.⁴⁶ U istom članku Nacional *iznosi odgovor Ministarstva znanosti kako je doktorska disertacija nostrificirana 1990. godine*.⁴⁷ Problem u doktoratu ministra se odnosi na sam model polaganja. Takozvani švedski model, prema riječima bivše ministrice znanosti i obrazovanja Blaženke Divjak, se „*temelji na već nekoliko objavljenih znanstvenih radova u renomiranim svjetskim časopisima*“⁴⁸. Kao dodatni problem se ističe pitanje pravednosti doktoriranja po švedskom modelu. Nacional

⁴³ Index.hr (10.2.2022)

⁴⁴ Matijanić (30.12.2021)

⁴⁵ Index.hr (10.2.2022)

⁴⁶ Đurić, Jelinić (22.8.2023), str. 18

⁴⁷ Đurić, Jelinić (22.8.2023), str. 18

⁴⁸ Bilas (5.9.2023), str. 34

ističe da je doktorat ministra Fuchs sažen na svega dvadesetak stranica teksta, sastoji se od sedam skupnih znanstvenik članova više autora, a od čega je ministar na prvom mjestu u njih pet. Njihovi izvori iz akademske zajednice smatraju kako se tu ne radi o znanstvenom doprinosu znanstvenika pojedinca, a što je uvjet stjecanja doktorata u Hrvatskoj.⁴⁹ Osobno smatram kako je sama rasprava oko ovog doktorata uvelike politički motivirana. Doktorat je stečen na zakonski propisan način u Švedskoj i nostrificiran u Hrvatskoj, a ukoliko je taj model jednostavniji od Hrvatskog, možda je to nedostatak Hrvatske, a ne Švedske. Bivša ministrica ističe i puno veći problem, a to je napredovanje istaknutih visokih političkih dužnosnika u akademskoj zajednici. Ministrica navodi kako je to sporno iz „*najmanje dva razloga. Prvi je taj jer je osoba u poziciji moći i time može raditi pritisak kod izbora, a moguća je i zloupotreba položaja. Imate primjera gdje je gradonačelnik dao neki novac visokom učilištu, a onda su mu ovi osigurali izbor u zvanje i kasnije posao na visokom učilištu. Drugi razlog je pitanje kvalitete. Primjerice, je li ministar Banožić toliko pametniji i sposobniji od drugih sveučilišnih docenata da je uvjete za izvanrednog profesora stekao usput dok je u punom radnom vremenu radio kao ministar u Vladi.*“⁵⁰ I zaista, zdravorazumski je postaviti pitanje: „Je li etično da osoba koja ima mogućnost izravno utjecati na sustav obrazovanja napreduje unutar istog, iako trenutno vrši dužnost na drugom radnom mjestu?“ Na tragu ovoga su i neki članovi akademske zajednice. Naime, otvoreno pismo premijeru, članovima Vlade, Saboru, Rektorskom zboru i Nacionalnom vijeću za visoko obrazovanje, znanost i tehnološki razvoj poslalo je šesnaest uglednih znanstvenika u kojemu upozoravaju na dvojbenu praksu napredovanja visokih političkih dužnosnika.⁵¹

Još jedan primjer je slučaj Milijana Brkića i Visoke policijske škole. Naime, gospodin Brkić je bivši saborski zastupnik i te visokorangirani djelatnik MUP-a. *On je 2011. godine diplomirao na Visokoj policijskoj školi. 2012. godine je njegova diploma došla pod povećalo javnosti jer je protiv dva mentora pod kojima je pisao rad pokrenut postupak radi 26 diploma za koje se sumnjalo da su bili plagijati.*⁵²

⁴⁹ Đurić, Jelinić (22.8.2023), str. 18

⁵⁰ Bilas (5.9.2023), str. 34

⁵¹ Portal novosti (5.9.2023)

⁵² Ćimić (22.11.2012)

2014. Visoka policijska škola poništava diplomu gospodina Brkića. To rješenje poništava MUP radi proceduralnih pogrešaka (odluku je donio dekan, ne Stručno vijeće).⁵³ U konačnici Vijeće donosi istu odluku kao dekan te Milijan Brkić dobiva rok od jedne godine za ponovno diplomiranje, a to je i učinio 2017.⁵⁴

Politika izgleda ide ruku pod ruku i uz akademski kriminal. Gospodin Brkić je istaknuti visokorangirani član Hrvatske demokratske zajednice koji je obnašao niz važnih državnih funkcija za koje je, između ostalog, potrebna visoka stručna sprema, a koju je dotični stekao na neetičan način. Čak je i MUP pokušao intervenirati i poništio je rješenje Visoke policijske škole, no niti to nije spasilo Brkića od pisanja novog diplomskog rada.

3.2.4. Prodaja i kupovina ispita

Najpoznatiji slučaj je afera Indeks iz 2008. godine u kojoj je niz profesora sa Sveučilišta u Zagrebu i Osijeku kompromitiran, zadržan u pritvoru, a dio i osuđen radi prodaje ispita. U slučaju „Indeks 1“ čak 14 osoba je proglašeno krivima.⁵⁵ U slučaju „Indeks 2“ čak 30 od 32 optužene osobe je proglašena krivima⁵⁶. Posebno je zanimljiva afera Indeks 3. Ovaj krak afere je zanimljiv zbog aktera, ali i samih procesa. U ovom postupku presuda se donosi prvi put 2010. kada troje profesora biva osuđeno na zatvorsku kaznu.⁵⁷ Nakon toga, optuženi ulažu žalbu koju je u konačnici rezultirala poništavanjem presude 2013. te vraćanjem na ponovno postupanje.⁵⁸ Dalje, Županijski sud u Zagrebu ponovno rješava u postupku te presudom osuđuje ponovno osuđuje spomenutih troje profesora.⁵⁹ Na tu presudu okrivljeni opet ulažu žalbu koju Vrhovni sud rješava 2022. godine te ponovno vraća Županijskom sudu, ali ovaj put za osam aktera manje nego u prijašnjem postupku jer je za njih nastupila zastara kaznenog progona“.⁶⁰ Navedeni primjer je primjer konfliktna teorije koja počiva na

⁵³ Nacional.hr (14.7.2015)

⁵⁴ R.I. (25.10.2017)

⁵⁵ Ius-Info (2.6.2009)

⁵⁶ Ius-Info (30.7.2009)

⁵⁷ Večernji.hr/tportal.hr (1.2.2010)

⁵⁸ Knežević Raić (4.3.2013)

⁵⁹ V.B./HINA (2.6.2017)

⁶⁰ B.R. (14.6.2022)

ideji kreiranja pravnog sustava koji odgovara ljudima na poziciji moći. Za kraj ističem kako najzvučnije ime ove afere, ono Dese Milkotin Tomić, profesorice Ekonomskog fakulteta te bivše predsjednice Povjerenstva za odlučivanje o sukobu interesa.⁶¹ *Na ekonomskom fakultetu u Osijeku je optužnica podignuta protiv 38 osoba.*⁶² Ovakve velike brojke govore o sustavnom i razvijenom obrascu ponašanja prodaje ispita, a ne o izoliranim slučajevima. Tu je istaknut problem otkrivanja ovakve vrsta akademskog kriminala koji leži u tome da oštećene strane gotovo da nema. Niti profesoru niti studentu nije u interesu prijaviti drugu stranu, a od odnosa obje strane imaju koristi. Profesor izravnu ekonomsku korist, a student prolazak ispita. Pretraživanjem novinskih članaka, naišao sam i na jedan zanimljiv o istraživanju korupcije na zagrebačkom Sveučilištu na studentima Filozofskog, Ekonomskog, Pravnog, Fakulteta elektrotehnike i računarstva, strojarstva i brodogradnje te Hrvatskih studija. 28,9% studenata je čulo za kupovanje ispita od svojih kolega. Na Ekonomskom fakultetu ta brojka iznosi čak 72%, a na Pravnom fakultetu 50%.⁶³ Također, zanimljiv oblik upitnog ponašanja predstavlja uvjetovanje posjedovanja knjige čiji je profesor autor kako bi se ispit mogao proći. *Studenti Pravnog i Ekonomskog fakulteta su istaknuli kako njihovi profesori najviše uvjetuju posjedovanje knjige, dok najmanje profesora to traži na Filozofskom fakultetu i Hrvatskim studijima.*⁶⁴

Posebice su zanimljive dvije stvari u ovom istraživanju, brojka od čak 72% studenata Ekonomskog fakulteta koji su čuli za prodaju ispita te godina ovog istraživanja, 2005. godina. Prije afera Indeks i šireg fokusa javnosti na probleme u akademskoj zajednici, studenti su bili svjesni kako se to odvija, a to je i potvrđeno upravo na Ekonomskom fakultetu. Studenti su istaknuli i visoke brojke uvjetovanja posjedovanja knjiga za prolaz na određenim fakultetima. Pravni fakultet se tu posebice istaknuo. Ovakvo ponašanje je iznimno neetično od strane profesora te je gotovo ucjena studenata, a isto je zabranjeno i Etičkim kodeksom Sveučilišta.⁶⁵

⁶¹ Jutarnji.hr (15.7.2008)

⁶² Barišić (9.6.2014)

⁶³ Večernji.hr (1.2.2005)

⁶⁴ Večernji.hr (1.2.2005)

⁶⁵ Etički kodeks Sveučilišta u Zagrebu (2007), str. 19

3.2.5. Neakreditirani i „lažni studiji“

Primjera ovakvih studija je Hrvatska lišena, međutim nije lišena ovakvih diplomanata. Naime, problemi s privatnim sveučilištima su posebice prisutni u Bosni i Hercegovini te se oni najčešće ističu kroz, u najmanju ruku, sumnjive diplome te će stoga primjeri biti prikazani potpoglavlju 3.2.5.

2019. u bosanskohercegovačkim medijima se pojavljuje dokument o neakreditiranim studijima koji aktivno djeluju te izdaju diplome. *Članak ističe kako 18 visokoobrazovnih ustanova koje djeluju pet ili više godina nisu prošle postupak akreditacije sukladno zakonu.*⁶⁶

Iako se ovo ne događa u Republici Hrvatskoj, obrazovna veza BIH i Hrvatske je snažna i često se ostvaruje upravo kroz ovakve negativne primjere stoga je potrebno i pratiti situaciju u inozemstvu.

3.2.6. Prodaja diploma

Autor na temelju čijeg članka su rađeni pojavnici u radu ističe problem mlinova za diplome u svojem radu. „*Prodaja lažnih svjedodžbi o diplomama dobro etabliranih sveučilišta i rad institucija koje daju diplome s jedva ikakvim razdobljem studiranja, poznatije kao mlinovi za diplome, sada su dobro poznati.*“⁶⁷

Posebno mjesto u ovoj priči zauzimaju sporne diplome s fakulteta u inozemstvu. Ponajviše u Bosni i Hercegovini, a dijelom u Srbiju. Zakonom o priznavanju i vrednovanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija, propisuje način priznavanja diploma koje nisu stečene u Republici Hrvatskoj. Proces uključuje provjeru kvalitete i načina izvođenja same nastave, a zakonski je uređeno automatsko priznavanje inozemnih diploma, priznavanju i vrednovanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija pod određenim uvjetima (za visoko obrazovanje: „*Visoko učilište odnosno agencija nadležna za znanost i visoko obrazovanje dužni su u sklopu prijavnih odnosno upisnih postupaka na diplomski i poslijediplomski studij automatski priznati razinu inozemne obrazovne kvalifikacije u visokom obrazovanju bez provođenja postupka priznavanja*

⁶⁶ B.T. (30.10.2019)

⁶⁷ Mohamedbhai (2015), str. 26

ako su kumulativno ispunjeni sljedeći uvjeti:– kvalifikacija je stečena u državi u kojoj je nacionalni kvalifikacijski okvir povezan s Europskim kvalifikacijskom okvirom i Kvalifikacijskim okvirom Europskog prostora visokog obrazovanja– vanjsko osiguravanje kvalitete visokog učilišta provela je agencija upisana u Europski registar za osiguravanje kvalitete (EQAR).⁶⁸

Zakonski se može urediti samo okvir pod kojim uvjetima će se priznavati diplome iz inozemstva, hrvatsko pravosuđe ne može značajno utjecati na visoko obrazovanje u drugim državama, a zašto jedan nacionalni zakonodavni okvir nije dovoljan pokazat će sljedeći primjer. *U veljači 2023. pojavljuje se afera s diplomama iz Bosne i Hercegovine kada je 11 zaposlenika i dužnosnika više fakulteta i sveučilišta privedeno zbog sumnje u prijevare s diplomama, odnosno “prodaju” istih. Prilikom pretresa je i pronađeno više desetaka krivotvorenih diploma.⁶⁹ Prema navodima Telegrama u Hrvatskoj je priznato 877 sa šest privatnih sveučilišta iz Bosne i Hercegovine.⁷⁰*

Agencija za visoko obrazovanje (u nastavku: AZVO) nema nadležnost niti instrumente kako bi detaljno ispitala vjerodostojnost čitavog obrazovnog procesa, no zanimljivo je vidjeti kako su mogući slučajevi u kojima AZVO pogriješi i samim time dovede u pitanje čitav proces priznavanja inozemnih diploma. Čitava afera je još u povojima i njezin rasplet može poslužiti kao dobra opomena AZVO-u u slučaju nepovoljne presude za optužene. Premda, potrebno je naglasiti, kako problemi nostrifikacije diploma nisu nužno propust AZVO-a ili neko kazneno djelo iz sfere kriminala bijelog ovratnika, već kompleksnosti sustava. Diplome ne moraju biti krivotvorene, zaista mogu biti izdane od strane visokoobrazovne ustanove za određenu osobu, ista ustanova može ispunjavati uvjete propisane Zakonom, ali postoji mogućnost kako su se u toj ustanovi događale prodaje diploma. Samim time, AZVO je doveden u nezavidnu poziciju u kojoj su priznali inozemnu diplomu, a da su odradili posao po pravilima. Ovoga su svjesni i rektori bosanskohercegovačkih sveučilišta te su tražili rješenje problema. *Oni ističu probleme izdavanja lažnih diploma od strane raznih privatnih*

⁶⁸ Zakon o priznavanju i vrednovanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija NN 69/22

⁶⁹ Dasović (3.2.2023)

⁷⁰ Kršul (25.2.2023)

*učilišta u BiH.*⁷¹ Još jedna bitna stavka jest da se diplome izdane iz BiH čak i ako nisu nostrificirane mogu koristiti na tržištu rada. Dakle, poslodavac ne mora uzeti mišljenje AZVO-a kao relevantno. Takav institut zaista postavlja pitanje čemu služi postupak AZVO-a i poslodavcima ostavlja mogućnost da zapošljavaju osobe s diplomama koje nisu valjane. Ovakav sustav se svakako može iskoristiti, primjerice kroz napredovanja zaposlenika na temelju obrazovanja koje je fiktivno i obavljeno u inozemstvu na nezakonit način.

Afere s diplomama su vezane uz niz grana društva, ujedno i školski sustav. 2019. godine je školstvo bilo pod povećalom nadležnih, a *tijekom procesa provjera su otkrivene 33 nevjerođostojne svjedodžbe i 27 diploma.*⁷² Dakle, lažne diplome koriste i prosvjetni radnici koji bi osim obrazovnog sadržaja, učenike trebali učiti određenim etičkim načelima ili barem voditi računa da učenici ne prepisuju. Pomalo je kontradiktorno imati profesore s lažnim diplomama koji provode takve smjernice. Osim spomenutih afera u Hrvatskoj te susjednoj Bosni i Hercegovini, afere akademskog kriminala su prisutne i u Srbiji. Zanimljivo, najpoznatija afera se također zove Indeks. Proces je tekao otprilike kao u Hrvatskoj, dugačka pravna zavrzlama s nizom odgoda, žalbi i u konačnici osuda, oslobođanja, zastara. Sudski proces se pokreće 2009. nakon osam neuspjelih pokušaja i dvije i pol godine od uhićenja profesora, a tek 2019. godine dolazi do osuđujuće presude.⁷³ Međutim, ovo nije bio kraj postupka jer nakon tri godine Žalbeni sud u Beogradu vraća predmet na ponovno suđenje.⁷⁴ Ova afera se događala na Pravnom fakultetu u Kragujevcu, ali veza Kragujevca i lažnih diploma u Hrvatskoj nije vezanu uz pravnu struku, već medicinsku. Naime, 2022. godine pojavilo se pitanje diploma medicinskih sestara s istog Sveučilišta. Prema riječima predsjednika Hrvatske komore medicinskih sestara, *“u Hrvatskoj je priznato 13 diploma sa Sveučilišta u Kragujevcu, a medicinske sestre su prošle ispit u komori. Prema njihovim saznanjima su poništene 22 diplome tog*

⁷¹ Index.hr (11.4.2023)

⁷² Šoda (31.5.2023)

⁷³ InfoKG.rs (8.11.2022)

⁷⁴ InfoKG.rs (8.11.2022)

sveučilišta.”⁷⁵ Epilog priče je *poništenje diploma trećini sestara, dok je dio dobio poziv za izjašnjenje o činjeničnim aspektima, a dio nije dobio nikakav upit.*⁷⁶

4. SUZBIJANJE AKADEMSKOG KRIMINALA I NEPOŠTENJA

4.1. Interni mehanizmi

Sankcioniranje nepoštenog ponašanja je posebno osjetljivo područje. Ako uzmemo u obzir podatke o postocima plagiranja i prepisivanja na ispitima, može se zaključiti da je čitav sustav visokog obrazovanja nepošten, a ostvarene ocjene i diplome pod znakom upitnika. Mišljenja sam kako sve oblike varanja i ostalih oblika nepoštenja treba sankcionirati te da sankcije za studentsko varanje na ispitu ne smiju biti stroge te ni u kojoj mjeri utjecati na njihovo daljnje studiranje. Primjerenim mjerama smatram oduzimanje bodova za varanje ili pad na ispitnom roku na kojemu se vara, a za plagiranje ponovno pisanje rada. S druge strane, potrebno je raditi i na samom nastavnom programu te ujednačiti kriterije na svim kolegijima. Naime, varanje na određenom ispitu ovisi kako o studentima, a tako i o profesorima. Na spomenutoj konferenciji su dane i određene preporuke visokim učilišta, a neke od njih uključuju: *„Jačanje edukacije studenata o akademskom integritetu (na početku i tijekom studija), jačanje edukacije nastavnika o akademskom integritetu, smanjivanje prostora studentu za plagiranje rada (npr. promijeniti vrstu rada i/ili osmisliti kreativne zadatke, uključiti studente u istraživanja i sudjelovanja na skupovima i sl., poticati razvoj vještine akademskog pisanja).*⁷⁷ Posebno se ističe treća preporuka koja stavlja naglasak na konkretne planove djelovanja. U Etičkom kodeksu Sveučilišta u Zagrebu sadržane su odrednice koje, između ostalog, govore o akademskom kriminalu i nepoštenju. U članku 21. Kodeksa *„izričito se zabranjuje traženje darova, poticanje i primanje darova za koje postoji razborita pretpostavka da će utjecati na objektivnost,*

⁷⁵ Hruškovec (11.8.2022)

⁷⁶ Dnevnik.hr (3.10.2022)

⁷⁷ Agencija za znanost i visoko obrazovanje (25.11.2022)

a obveza je članova sveučilišne zajednice otklanjati svaki pokušaj korupcije.“⁷⁸ Kodeksom su također zabranjene *radnje plagiranja, krivotvorenja i izmišljanja rezultata*⁷⁹. Zanimljivo je vidjeti kako su korupcijske radnje, odnosno „pravi“ akademski kriminal posebice naglašeni. Sličan koncept Etičkog kodeksa je u primjeni i na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Konkretna iskustva sankcioniranja postoji upravo na primjeru Pravnog fakulteta. Konkretni primjer sankcioniranja varanja je istaknuo Pravni fakultet.

Primjer Pravnog fakulteta ističem kao primjer pozitivne prakse. *Kao pozitivan primjer se ističe interno rješavanje problema varanja između profesora i studenta te ne inzistiranje na formalnom postupku te tretiranje varanja kao teže povrede dužnosti, a ne stegovnog prijestupa. Također ukoliko varanje pređe određenu mjeru, fakultet će pokrenuti postupak što je vidljivo iz tri postupka zbog varanja na ispitu u proteklih 5 godina.*⁸⁰

Problem plagiranja bi ustanove mogle riješiti postojanjem jasnih pravila oko citiranja i preuzimanja radova drugih autora. Nepostojanje jasnih pravila te određivanje načina pisanja u ovisnosti kolegija ne potiče studente da uvijek pišu na ispravan način te ukoliko su određeni profesori liberalniji oko pravila citiranja, moguće je manipulirati podacima i prilagođavati dijelove rada na nekorektan način.

4.2. Kaznenopravna rješenja

Kazneno zakonodavstvo nadopunjuje mehanizme akademskih zajednica i fokus stavlja na sama djela akademskog kriminala. Različiti pojavnici oblici akademskog kriminala spadaju u različita kaznena djela. Primjerice, prodaja ispita bi uključivala kaznena djela iz članka 293. Primanje mita i članka 294. Davanje mita Kaznenog Zakona. Izdavanje lažnih diploma od strane samog fakulteta Kazneni zakon obuhvaća kroz kaznena djela zlouporaba položaja i ovlasti te krivotvorenja službene isprave.

⁷⁸ Etički kodeks Sveučilišta u Zagrebu (2007), str. 23

⁷⁹ Etički kodeks Sveučilišta u Zagrebu (2007), str. 21-23

⁸⁰ Debeljak (18.12.2022)

Niz ponašanja poput napredovanja članova akademske zajednice i pogodovanja se može svesti pod različita kaznena djela, primjerice članak 295. Trgovanje utjecajem ili ponovno Zlouporabom položaja i ovlasti.

Kaznenopravno gledano, svi oblici ponašanja iz sfere akademskog kriminala se mogu procesuirati te postoji pravni temelj za to. Problem nije u samim zakonima, problem je u njihovoj primjeni. Neupitno je da bi određeni oblici ponašanja u akademskoj zajednici smatrali kriminalom u drugim sferama društva. Primjeri napredovanja političkih dužnosnika postavljaju velika pitanja o potencijalnim zlouporabama položaja i ovlasti, a za iste se ne poduzimaju nikakve mjere. Odgovor na ovaj problem je potrebno tražiti u dosljednom provođenju pravila te shvaćanju akademske zajednice kao ravnopravne ostalim sektorima društva. Slučaj ministra Banožića je slučaj apliciranja za određeno pravo za koje ministar nije imao potrebne uvjete. Da se primjerice radilo o stjecanju građevinske dozvole te da se utvrdilo kako ministar ne ispunjava uvjete, a dobio je dozvolu, određene radnje (poput samog pokretanja istrage o tom postupku) bi se sigurno poduzele. S obzirom da se radi o akademskoj zajednici, nikakve radnje se neće poduzeti. Na taj način članovi akademske zajednice stječu dojam o “nedodirljivosti” te mogu poduzimati radnje za koje bi sigurno bili u problemu u nekom drugom području.

5. ZAKLJUČAK

Prema podacima FBI-a, *materijalna šteta kriminala bijelog ovratnika iznosi 300 milijardi dolara godišnje što je znatno više od 16 milijardi dolara štete od krađa i provala.*⁸¹ Ovi podaci svjedoče o ozbiljnim materijalnim posljedicama koje kriminal ostavlja. Kada govorimo o akademskom kriminalu, njegove posljedice nisu primarno materijalne. On ostavlja dublji trag na samo tkivo društva. On nas uči kako je prihvatljivo izboriti se za svoju poziciju kršenjem zakona i nepoštivanjem pravila. Neupitno je da sam koncept akademskog kriminala spada pod kriminal bijelih ovratnika jer ovakve prekršaje i kaznena djela mogu počinuti samo ljudi u određenoj poziciji moći i u okviru svojeg profesionalnog zanimanja. Također se radi o nekontaktnim zločinima te prema svim teorijskim postavkama akademski kriminal odgovara konceptu bijelih ovratnika. Zbog veličine i dalekosežnosti posljedica koje može ostaviti zaslužuje posebno mjesto u tipologiji. Hrvatska nije lišena ovog problema te on zapravo nikada ne nestaje, nekada su u fokusu prodaje ispita, nekada lažne diplome, nekada akademsko nepoštenje. Od afera Indeks prije 15 godina samo se izmjenjuju dominantni oblici akademskog kriminala uz poneki slučaj akademskog nepoštenja. Afere Indeks i primjeri ministara pokazali su kako Hrvatska ima probleme u provedbi normativnih rješenja. Smatram kako su postojeći mehanizmi, kako interno, tako i eksterno u pravnom sustavu, u teoriji dobri te dovoljni. Velika odgovornost leži na akademskoj zajednici koja ne rješava probleme u korijenu te stoga ne čudi da jednom kad se dogodi veliki problem s prodajom ispita to pravosuđe ne odradi na dobar način. I sami pravosudni djelatnici, suci na različitim instancama su svoje obrazovanje stekli u zajednici koja je sklona kažnjivim ponašanjima i ukoliko su prihvatili takav obrazac ponašanja kao “normalan” prije ulaska u pravosuđe, nije neočekivano kada se i na funkciji suca se odluče za kažnjive oblike ponašanja zbog kojih pravosuđe i čitav pravni sustav pate. Etičnost, koja je jako često zanemarena u svim sferama života, tako i u akademskoj zajednici, nije nebitna te društvo treba stavljati veći fokus na nju. Članovi Vlade proizašli iz akademske zajednice nisu lišeni toga i premda je dopušteno njihovo napredovanje, nije etično da ministar koji odlučuje

⁸¹ Sivin, Miller, Roche (14.3.2022)

o financijama ustanove i plaćama zaposlenika ustanove sam napreduje u njoj dok obnaša dužnost na drugom radnom mjestu.

6. LITERATURA

1. Agencija za znanost i visoko obrazovanje (25.11.2022): *Održana konferencija o akademskom poštenju studenata*. Dostupno online: <https://www.azvo.hr/hr/azvo-vijesti/2789-odrzana-konferencija-o-akademskom-ne-postenju-studenata> (25.9.2023)
2. Alison, B., Carter, D. et al (2009): *Introduction to the American Criminal Justice System. 8.3.Deterrence*. Dostupno online: <https://openoregon.pressbooks.pub/ccj230/chapter/8-3-deterrence/> (25.9.2023)
3. Altbach, P. (2004): *The Question of Corruption*. International Higher Education, (34), DOI: 10.6017/ihe.2004.34.7399
4. B.R./HINA (14.6.2022): *Afera Index: Dio optužbi za kupovanje i prodaju ispita pao u zastaru, neke zbog nezakonitih dokaza*. Dostupno online: <https://www.tportal.hr/crna-kronika/clanak/afere-index-dio-optuzbi-za-kupovanje-i-prodaju-ispita-pao-u-zastaru-neke-zbog-nezakonitih-dokaza-20220614> (25.9.2023)
5. B.T. (30.10.2019): *Ovo su škole i univerziteti koji u BiH izdaju diplome, a nisu akreditirani*. Dostupno online: <https://faktor.ba/vijest/ovo-su-skole-i-univerziteti-koji-u-bih-izdaju-diplome-a-nisu-akreditirani/57175> (25.9.2023)
6. Ball, R.A. (2006): *LOGIKA DEFINICIJE KRIMINALITETA "BIJELIH OVRATNIKA"*. Kriminologija & socijalna integracija, 14(1), str. 13-21. Dostupno online: <https://hrcak.srce.hr/99049> (25.9.2023)
7. Barišić, I. (9.6.2014): *USKOK podigao optužnicu protiv 38 profesora i studenata osječkog fakulteta*. Dostupno online: <https://www.vecernji.hr/vijesti/uskok-podigao-optuznicu-protiv-38-profesora-i-studenata-osjeckog-fakulteta-943790> (25.9.2023)
8. Benson, Michael L. i Kent R. Kerley (2001): *Life Course Theory and White Collar Crime*. Contemporary Issues in Crime and Criminal Justice: Essays in Honor of Gil Geis, str. 121-136. Dostupno online: https://www.academia.edu/22933134/Life_Course_Theory_and_White_Collar_Crime (25.9.2023)
9. Bernburg, J.G. (2019): *Labeling theory. Handbook on Crime and Deviance*. Springer Nature str. 179-196. Dostupno online: https://www.researchgate.net/publication/336312509_LABELING_THEORY (25.9.2023)
10. Bilas, B. (5.9.2023): *U VRIJEME KADA je FUCHS doktorirao, skandinavski model nije bio pravno priznat u RH. str.34*, Nacional. Dostupno online: <https://www.nacional.hr/blazenka-divjak-u-vrijeme-kad-je-radovan-fuchs-nostrificirao-svoj-dokorat-skandinavski-model-nije-bio-zakonski-prepoznat-u-hrvatskoj-ta-mogucnost-postoji-od-2003/> (25.9.2023)

11. Bosnar, K. (2023): Varanje na pisanim ispitima tijekom online nastave za vrijeme pandemije COVID-19. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet. Dostupno online: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:620976> (27.9.2023)
12. Brezina, T. (27.2.2017): General Strain Theory. *Oxford Research Encyclopedia of Criminology*. Dostupno online: <https://oxfordre.com/criminology/criminology/abstract/10.1093/acrefore/9780190264079.001.0001/acrefore-9780190264079-e-249> (25.9.2023)
13. Bystrova, E., G. i Gottschalk, P. (2015): *Social Conflict Theory and White-collar Criminals: Why Does the Ruling Class Punish their Own?* Pakistan Journal of Criminology, 7(1), str. 1-15. Dostupno online: <http://www.pjcriminology.com/wp-content/uploads/2019/01/1-24.pdf> (27.9.2023)
14. Carey, B.S. (2016): *Running head : AGNEW ' S GENERAL STRAIN THEORY I Agnew ' s General Strain Theory : Context , Synopsis , and Application*. Dostupno online: <https://www.uis.edu/sites/default/files/2021-12/Blake-Carey-Agnew.pdf> (25.9.2023)
15. Čelebija, M. (1.8.2023): *Ovo gore je knjiga iz '95. S ovim dolje je Banožić probao postati izvanredni profesor*. Dostupno online: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/ovo-gore-je-knjiga-iz-95-s-ovim-dolje-je-banozic-probao-postati-izvanredni-profesor/2484192.aspx> (25.9.2023)
16. Ćimić, I. (22.11.2012): *Index doznaje: Skandal na Policijskoj akademiji, dva predavača omogućila 26 plagijata diplomskih radova!* Dostupno online: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/Index-doznaje-Skandal-na-Policijskoj-akademiji-dva-predavaca-omogucila-26-plagijata-diplomskih-radova!/647894.aspx> (25.9.2023)
17. Dasović, A. (3.2.2023): *Titule s benzinske: U Hrvatskoj priznato više od 1000 diploma s fakulteta pod istragom u BiH*. Dostupno online: <https://www.24sata.hr/news/titule-s-benzinske-u-hrvatskoj-priznato-vise-od-1000-diploma-s-fakulteta-pod-istragom-u-bih-894933> (25.9.2023)
18. Davis, S. Mark (2019): "You Say Unethical, I Say Criminal": How Definitions Can Influence Approach. *The American Journal of Bioethics*, 19(1), str. 35-36. DOI: doi: 10.1080/15265161.2018.1544320.
19. Debeljak, H. (18.12.2022): *Provjerili smo kako fakulteti kažnjavaju studente koji varaju na ispitima: Neki dijele ukore, na drugima postoji i – optužnica*. <https://www.srednja.hr/faks/provjerili-smo-kako-fakulteti-kaznjavaju-studente-koji-varaju-na-ispitima-neki-dijeles-ukore-na-drugima-postoji-i-optuznica/> (25.9.2023)
20. Debeljak, H. (18.12.2022): *Provjerili smo kako fakulteti kažnjavaju studente koji varaju na ispitima: Neki dijele ukore, na drugima postoji i – optužnica*. Dostupno online: <https://www.srednja.hr/faks/provjerili-smo-kako-fakulteti->

- [kaznjavaju-studente-koji-varaju-na-ispitima-neki-dijele-ukore-na-drugima-postoji-i-optuznica/](#) (25.9.2023)
21. Denisova-Schmidt, E. (2016): *The Slippery Business of Plagiarism* u Mihut, G. et al (2017): *CIHE Perspectives No.4: The World View: Selected blogs published by Inside Higher Education 2010-2016*, str.22-24. Dostupno online: https://www.bc.edu/content/dam/files/research_sites/cihe/pubs/CIHE%20Perspective/CIHE_Perspectives_No%204.pdf (25.9.2023)
22. Derenčinović, D., Getoš, A.M. (2008): *UVOD U KRIMINOLOGIJU s osnovama kaznenog prava*. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno online: https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/Derencinovic%2C_Davor%3B_Getos%2C_Anna-Maria_Uvod_u_kriminologiju_s_osnovama_kaznenog_prava%5B1%5D.pdf (25.9.2023)
23. Dnevnik.hr (3.2.2022): *Afera s lažnim diplomama: Nekim medicinskim sestrama stiglo rješenje o poništenju, čeka se diplomatska pomoć*. Dostupno online: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/afere-s-laznim-diplomama-dijelu-medicinskih-sestara-stiglo-rjesenje-o-ponistenju---745031.html> (25.9.2023)
24. Đurić, D., Jelinić, B. (22.8.2023): „*MISTERIJ Fuchsova doktorata kojeg se ne može pronaći ni u jednoj knjižnici*“. Nacional str.18. Dostupno online: <https://www.nacional.hr/misterij-fuchsova-doktorata-kojeg-se-ne-moze-pronaci-ni-u-jednoj-knjiznici/> (25.9.2023)
25. Đuroković, P. (2017): *Promjena strukture zatvorenika te potreba za novim oblicima tretmana iz perspektive tretmanskim službenika unutar penalnih ustanova*. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Dostupno online: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:140267> (25.9.2023)
26. Eastman, K., Iyer R., Reisenwitz, T: (2008): *The Impact Of Unethical Reasoning On Different Types Of Academic Dishonesty: An Exploratory Study*. Journal of College Teaching & Learning, 6(12), str. 7-16. Dostupno online: https://www.researchgate.net/publication/234679477_The_Impact_Of_Unethical_Reasoning_On_Different_Types_Of_Academic_Dishonesty_An_Exploratory_Study (25.9.2023)
27. Elgendashvili, G. (2018): *Economic Analysis of Deterrence through Criminal Law*. GEORGIAN LAW JOURNAL. Periodical of the Georgian-Norwegian Rule of Law Association, 12(1), str. 48-55. Dostupno online: <http://journal.genolaw.org/uploads/publications/journals/1556103469GLJ-Journal-2-ENG-web.pdf> (25.9.2023)
28. Ercegovac, Z., & Richardson, J. V. (2004):. *College & Research Libraries*, 65(4), str. 301-318. Dostupno online: <https://crl.acrl.org/index.php/crl/article/view/15673> (25.9.2023)

29. Faria, R. (2018): *Research Misconduct as White-Collar Crime A Criminological Approach*. Palgrave Macmillan, Porto. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-73435-4>
30. Fredericks K.A., McComas R.E., Weatherby G.A. (2016): *White collar crime: recidivism, deterrence, and social impact*. *Forensic Res Criminol Int J.*, str. 5-14. Dostupno online: https://www.researchgate.net/publication/345836936_White_Collar_Crime_Recidivism_Deterrence_and_Social_Impact (25.9.2023)
31. Gelenčir, M. (5.8.2023): *Ekonomski u Osijeku preispitat će angažman profesora koji su recenzirali Banožićev tragikomični priručnik*. Dostupno online: <https://www.srednja.hr/faks/ekonomski-u-osijeku-preispitat-ce-angazman-profesora-koji-su-recenzirali-banozicev-tragikomichni-prirucnik/> (25.9.2023)
32. Getoš Kalac, A. i Pribisalić, D. (2020): *Tamna i svijetla strana tamne brojke kriminala: o izazovima istraživanja nepoznanica i blagoslovu neznanja*. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 70(5), str. 637-673. <https://doi.org/10.3935/zpfz.70.5.03>
33. Heršak, E., Njavro, Đ. (2008): *SVEUČILIŠTE, AUTONOMIJA I AKADEMSKA KORUPCIJA*. *Sixsigma*, br.6. Dostupno online: <https://www.bib.irb.hr/416583/download/416583.sixsigma.pdf> (25.9.2023)
34. Hruškovec, I. (11.8.2022): *Srbiju trese afera diplome, među njima i ona Grbinove surpruge: 'Zapanjeni smo...'*. Dostupno online: <https://www.24sata.hr/news/srbiju-trese-afere-diplome-medu-njima-i-ona-grbinove-surpruge-zapanjeni-smo-853733> (25.9.2023)
35. Index hr (1.8.2023): *Banožić odustao od pozicije izvanrednog profesora: "Malo je reći da sam šokiran"*. Dostupno online: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/banozic-odustao-od-pozicije-izvanrednog-profesora-malo-je- reci-da-sam-sokiran/2484190.aspx> (25.9.2023)
36. Index hr (10.2.2022): *Osječki fakultet gasi studij na kojem je Vice doktorirao. Dekan: Ispričavam se svima*. Dostupno online: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/osjecki-dekan-o-vici-mentorica-nije-smjela-dopustiti-obranu-ispricavam-se-svima/2338820.aspx> (25.9.2023)
37. Index hr (11.4.2023): *Rektori u BiH od vlasti traže da riješe problem priznavanja diploma u Hrvatskoj*. Dostupno online: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/rektori-u-bih-od-vlasti-traze-da-rijese-problem-priznavanja-diploma-u-hrvatskoj/2454145.aspx> (25.9.2023)
38. Index hr (16.7.2023): *Dekan osječke Ekonomije: Ispričavam se zbog Mihanovićevog doktorata*. Dostupno online: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/dekan-osjecke-ekonomije-ispricavam-se-zbog-mihanovicevog-doktorata/2480012.aspx> (25.9.2023)

39. InfoKG (8.11.2022): *Novo suđenje pred novim sudskim većem u aferi "Indeks"*. Dostupno online: <https://www.infokg.rs/info/novo-sudjenje-pred-novim-sudskim-vecem-u-aferi-indeks.html> (25.9.2023)
40. IUS-INFO (2.6.2009): *Počinja „Indeks 3“ - novo suđenje za korupciju na zagrebačkome Sveučilištu*. Dostupno online: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/dnevne-novosti/pocinje-indeks-3-novo-su%C4%91enje-za-korupciju-na-zagrebackome-sveucilistu-3439> (25.9.2023)
41. IUS-INFO (30.7.2009): *„Indeks 2“: Od 32 optuženih 30 osuđeno za korupciju na Prometnom fakultetu*. Dostupno online: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/dnevne-novosti/indeks-2-od-32-optuzenih-30-osu%C4%91eno-za-korupciju-na-prometnom-fakultetu-4088> (25.9.2023)
42. Jutarnji hr (15.7.2008): *Deša Mlikotin-Tomić predsjednica Povjerenstva za odlučivanje o sukobu interesa*. Dostupno online: <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/desa-mlikotin-tomic-predsjednica-povjerenstva-za-odlucivanje-o-sukobu-interesa-3951501> (27.9.2023)
43. *Kazneni zakon*. NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22
44. Kiralj, R. (2020): *Akademski čestitost studenata – preduvjet gospodarskog razvoja*. Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, 0(14), str.148-182. <https://doi.org/10.21857/m3v76te4ny>
45. Kršul, D. (25.2.2023): *Doznajemo: U Hrvatskoj priznato 877 diploma s BiH sveučilišta koja istražuju zbog prodaje na benzinskim pumpama*. Dostupno online: <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/doznajemo-u-hrvatskoj-priznato-877-diploma-s-bih-sveucilista-koja-istrazuju-zbog-prodaje-na-benzinskim-pumpama/> (25.9.2023)
46. Majstorović, D. (2016): *Stavovi studenata korisnika Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu o plagiranju i javnoj objavi ocjenskih radova*. Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 59(3-4), str. 131-152. Dostupno online: <https://hrcak.srce.hr/187613>
47. Matijanić, V. (30.12.2021): *Osječki fakultet konačno priznao: Vice je doktorirao zbog propusta i nesavjesnog rada*. Dostupno online: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/osjecki-fakultet-konacno-priznao-vice-je-doktorirao-zbog-propusta-i-nesavjesnog-rada/2329144.aspx> (25.9.2023)
48. Ministarstvo unutarnjih poslova (2023): *STATISTIČKI PREGLED: TEMELJ SIGURNOSNIH POKAZATELJA I REZULTATA RADA U 2022. GODINI*. Dostupno online: https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2023/Statisticki_pregled_2022_web%20prelim.pdf (27.9.2023)
49. Mohamedbhai, G. (2015): *Higher Education: A Hotbed of Corruption?* u Mihut, G. et al (2017): *CIHE Perspectives No.4: The World View: Selected blogs published by Inside Higher Education, 2010-2016*. Dostupno online:

- https://www.bc.edu/content/dam/files/research_sites/cihe/pubs/CIHE%20Perspective/CIHE_Perspectives_No%204.pdf (25.9.2023)
50. N1 info (1.8.2023): *Banožić povukao zahtjev za izbor u naslovnog izvanrednog profesora!* Dostupno online: <https://n1info.hr/vijesti/banozic-povukao-zahtjev-za-izbor-u-naslovnog-izvanrednog-profesora/> (25.9.2023)
51. Nacional (14.7.2015): *SUD PONIŠTIO RJEŠENJE MUP-a: Milijanu Brkiću diploma ostaje važeća.* Dostupno online: <https://www.nacional.hr/sud-ponistio-rjesenje-mup-a-milijanu-brkicu-diploma-ostaje-vazeca/> (25.9.2023)
52. Nickerson, C. (20.4.2023): *Deviance In Sociology: Definition, Theories & Examples.* Dostupno online: <https://simplysociology.com/deviance-examples-sociology.html> (25.9.2023)
53. Nickerson, C. (20.4.2023): *Examples Of Social Norms & Societal Standards: Including Cultural Norms.* Dostupno online: <https://simplysociology.com/social-norms-examples.html> (25.9.2023)
54. R.I. (25.10.2017): *Vaso Brkić opet diplomirao.* Dostupno online: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/vaso-brkic-opet-diplomirao/1003239.aspx> (25.9.2023)
55. Raić Knežević, A. (4.3.2013): *Vrhovni sud "srušio" presudu za korupciju na Ekonomskom fakultetu.* Dostupno online: <https://www.novolist.hr/novosti/crna-kronika/vrhovni-sud-srusio-presudu-za-korupciju-na-ekonomskom-fakultetu/> (25.9.2023)
56. Sampson, S. (2011): *Making Sense of White-Collar Crime: Theory and Research.* Ohio State Journal of Criminal Law 8, str. 481-502. Dostupno online: https://www.researchgate.net/publication/265000726_Making_Sense_of_White-Collar_Crime_Theory_and_Research (25.9.2023)
57. Sivin, E., Miller, D. i Roche, G. (14.3.2022): *Some stats on white collar crime.* Dostupno online: <https://www.sivinandmiller.com/blog/2022/03/some-stats-on-white-collar-crime/> (25.9.2023)
58. *Strategija sprječavanja korupcije za razdoblje od 2021. do 2030.*, NN 120/21
59. Šoda, A. (31.5.2020): *Ministarstvo objavilo koliko je lažnih svjedodžbi i diploma otkriveno ne kod zaposlenika škola.* Dostupno online: <https://www.srednja.hr/novosti/ministarstvo-objavilo-koliko-laznih-svjedodzbi-diploma-otkriveno-kod-zaposlenika-skola/> (25.9.2023)
60. V.B./ Hina (2.6.2017): *Deša Mlikotin-Tomić ponovno osuđena u slučaju Index 3.* Dostupno online: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/desa-mlikotin-tomic-ponovno-osudena-u-slucaju-index-3-20170602> (25.9.2023)
61. Večernji list (1.2.2005): *Kupuju li se ispiti na sveučilištu?* Dostupno online: <https://www.vecernji.hr/vijesti/kupuju-li-se-ispiti-na-sveucilistu-802906> (25.9.2023)

62. Večernji/tportal (1.2.2010): *Deši Milkotin Tomić 14 mjeseci zatvora*. Dostupno online: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/desi-mlikotin-tomic-14-mjeseci-zatvora-20100201> (25.9.2023.)
63. Vito, G. F. i Maahs, J. R. (2015): *Criminology*. Jones & Bartlett Publishers. Dostupno online: https://books.google.hr/books/about/Criminology.html?id=7UV-rgEACAAJ&redir_esc=y (25.9.2023)
64. Wheeler, S., Weisburd, D., Waring, E. i Bode, N. (1988): *White collar crimes and criminals*. Faculty Scholarship Series (Paper 4127), str. 331-357. Dostupno online: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2632989 (25.9.2023)
65. Z.J. i I. Kri. (1.2.2010): *Deša Mlikotin Tomić: Nevina sam i žalit ću se na presudu*. Dostupno online: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/desa-mlikotin-tomic-nevina-sam-i-zalit-cu-se-na-presudu/473332.aspx> (25.9.2023)
66. *Zakon o priznavanju i vrednovanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija*, NN 69/22
67. Portal Novosti (5.9.2023): *Treba onemogućiti akademsko napredovanje visokih dužnosnika*. Dostupno online: <https://www.portalnovosti.com/treba-onemoguciti-akademsko-napredovanje-visokih-duznosnika> (27.9.2023)